

بسمه تعالی

گزارش تحلیلی

وضعیت شاخص سرمایه انسانی کشور

ارائه شده توسط: مجمع جهانی اقتصاد

واحد مطالعات استراتژیک

شرکت هولدینگ داروخش (سهامی عام)

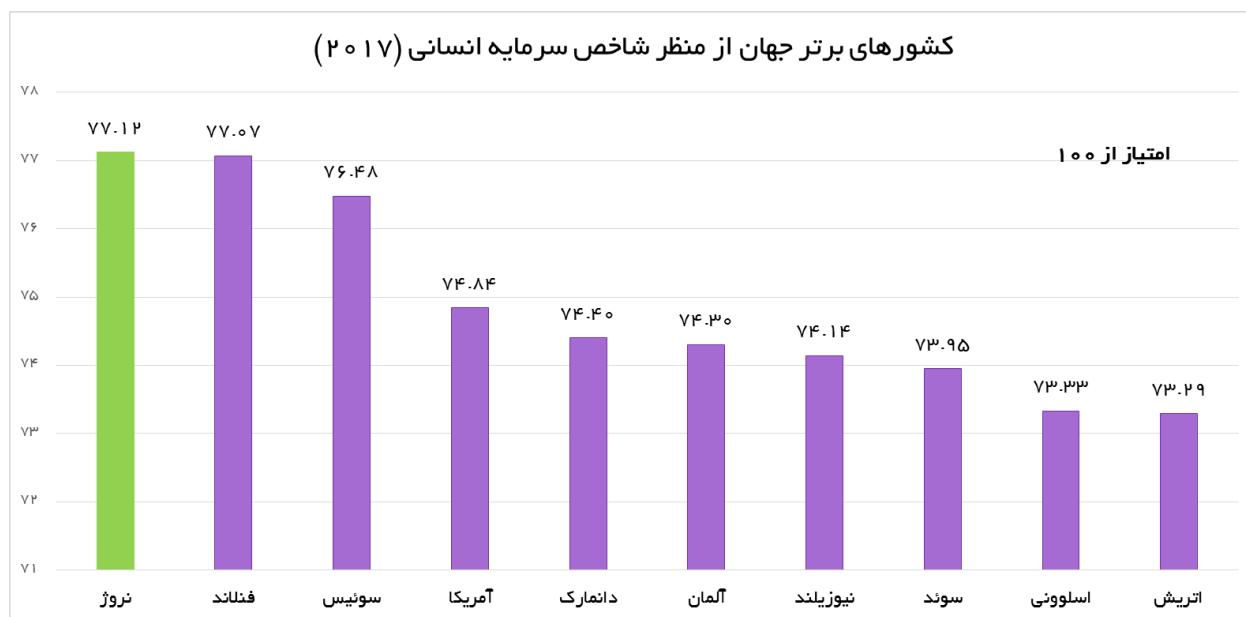
شهریورماه ۱۳۹۶

کلیات

وقتی صحبت از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی کشورها به میان می‌آید، عوامل متعددی چون حضور شرکت‌های چندملیتی، توسعه زیرساخت‌ها و یا دسترسی به فناوری‌های روز دنیا بلافاصله در اذهان نقش می‌بندد؛ عواملی که اگرچه کاملاً تأثیرگذار هستند اما هیچ‌یک را نمی‌توان ریشه‌ای و حیاتی به شمار آورد. به عقیده کارشناسان مجمع جهانی اقتصاد، امروزه هیچ عاملی به اندازه آموزش و مهارت‌های نیروی انسانی (به عبارتی تقویت سرمایه انسانی) یک کشور نمی‌تواند به رشد و توسعه اقتصاد آن کشور کمک کند. حتی به جرأت می‌توان گفت عامل «سرمایه انسانی» تنها عامل مستقل مؤثر در توسعه اقتصادی کشورهاست و دیگر عوامل همه به آن وابسته‌اند.

مجمع جهانی اقتصاد در تازه‌ترین گزارش خود در مورد وضعیت سرمایه انسانی در کشورهای مختلف جهان تأکید کرده است که با وجود پیشرفت روزافزون فناوری، همچنان بخش قابل‌توجهی از ذخیره سرمایه انسانی جهان بلا استفاده مانده است، به طوری که در حال حاضر تنها ۶۲ درصد از این سرمایه مورد بهره‌برداری کامل قرار گرفته است. بعبارت دیگر کشورهای جهانی به طور میانگین ۳۸ درصد از استعدادهای خود را نادیده گرفته‌اند.

بنا بر گزارش اخیر مجمع جهانی اقتصاد، کشورهای نروژ، فنلاند و سوئیس در سال ۲۰۱۷ از لحاظ شاخص سرمایه انسانی، جایگاه اول تا سوم جهان را به خود اختصاص داده‌اند و کشورهای آمریکا، دانمارک، آلمان، نیوزیلند، سوئد، اسلوانی و اتریش به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همچنین در میان ۲۰ کشور برتر این رتبه‌بندی، ۴ کشور از منطقه شرق آسیا و ۳ کشور از منطقه اروپای شرقی و آسیای مرکزی قرار دارند.

این واقعیت که حتی پیشرفته‌ترین کشورهای جهان نیز نتوانسته‌اند نمره‌ای حتی بالاتر از ۸۰ را کسب کنند به خوبی نشان می‌دهد که از نظر مجمع جهانی اقتصاد، جهان هنوز هم راه درازی تا بهره‌گیری کامل از سرمایه انسانی خود در پیش دارد.

وضعیت «شاخص سرمایه انسانی» در ایران

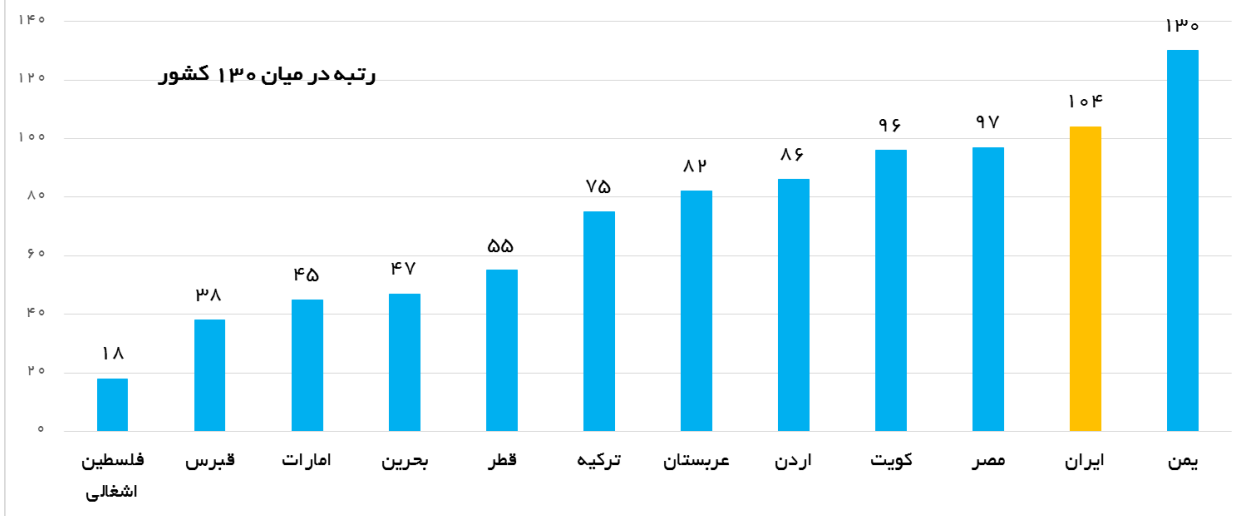
در گزارش مجمع جهانی اقتصاد، ایران با کسب امتیاز ۵۴٫۹۷ از ۱۰۰، رتبه نازل ۱۰۴ را از لحاظ شاخص سرمایه انسانی در بین ۱۳۰ کشور مورد بررسی به خود اختصاص داده است. این درحالیست که در رتبه‌بندی سال گذشته، ایران با امتیاز ۶۴ / ۱۶ در جایگاه ۸۵ ایستاده بود. همچنین در مقایسه با کشورهای خاورمیانه نیز ایران از بین ۱۲ کشور مورد بررسی، در رتبه ۱۱ قرار گرفته است.

در رابطه با مقایسه رتبه ایران در گزارش امسال با گزارش سال پیش ذکر این نکته ضروری است که گزارش امسال نسبت به سال گذشته اندکی تغییر داشته است. در این رابطه، متغیرها که سال گذشته در دو دسته‌بندی کلی «یادگیری» و «اشتغال» تعریف شده بودند، در گزارش امسال حول ۴ زیرشاخص (که برای اولین بار تعریف شده‌اند) قرار گرفته‌اند. همچنین با توجه به تعریف جدید زیرشاخص‌ها، در گزارش امسال در نحوه محاسبه و وزن‌هایی که به متغیرها داده شده، اندکی تغییر یافته است. در واقع احتمالاً نزول ۱۹ پله‌ای ایران، ۱۳ پله‌ای ژاپن و صعود ۲۰ پله‌ای آمریکا در گزارش امسال را می‌توان تحت‌تاثیر این عامل دانست؛ بنابراین شاید مقایسه نتایج گزارش امسال با نتایج سال گذشته چندان قابل اتکا نباشد.

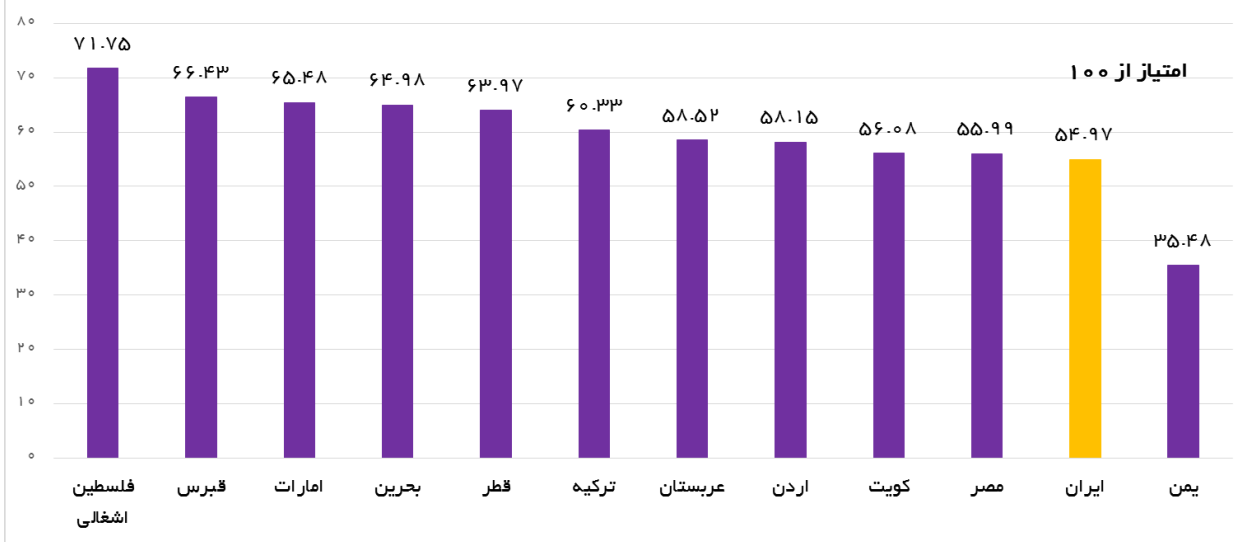
مجمع جهانی اقتصاد برای برآورد شاخص سرمایه انسانی از ۴ زیرشاخص متمایز ذیل استفاده کرده است:

- **زیرشاخص ظرفیت (Capacity)** به معنای سطح تحصیلات نسل‌های مختلف یک کشور (جوان تا سالخورده) براساس سرمایه‌گذاری‌های آموزشی گذشته است. بعبارتی این شاخص سطح کنونی تحصیلات گروه‌های سنی مختلف را شامل می‌شود و امتیاز ایران در این زیرشاخص ۶۶٫۷۸ می‌باشد.
- **زیر شاخص استقرار نیروی کار (Deployment)** که به‌کارگیری و انباشت مهارت‌های کارکنان در محیط کار را مدنظر قرار می‌دهد؛ امتیاز ایران در این زیرشاخص ۴۰٫۵۰ می‌باشد.
- **زیر شاخص توسعه (Development)** که به کمیت و کیفیت برنامه‌های در حال اجرا به‌منظور گسترش آموزش‌های عمومی و مهارتی برای محصلان و جمعیت «در سن کار» و بعبارتی آموزش رسمی نیروی کار آینده و گسترش مهارت‌های نیروی کار فعلی مربوط می‌شود؛ امتیاز ایران در این زیرشاخص ۶۷٫۰۳ می‌باشد.
- **زیرشاخص چگونگی استفاده از مهارت‌های تخصصی (Know-How)** که با وسعت و عمق استفاده از مهارت‌های تخصصی در محیط کار ارتباط دارد؛ امتیاز ایران در این زیرشاخص ۴۵٫۵۸ می‌باشد.

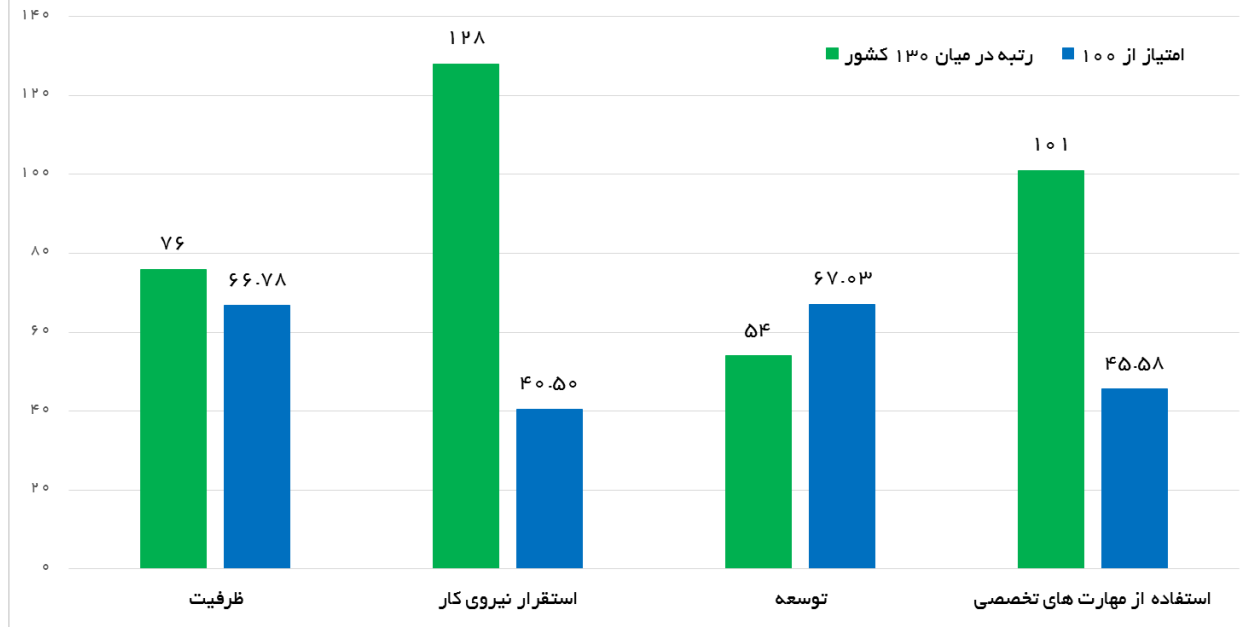
رتبه کشورهای منطقه خاورمیانه در شاخص سرمایه انسانی (۲۰۱۷)

شاخص سرمایه انسانی کشورهای منطقه خاورمیانه (۲۰۱۷)

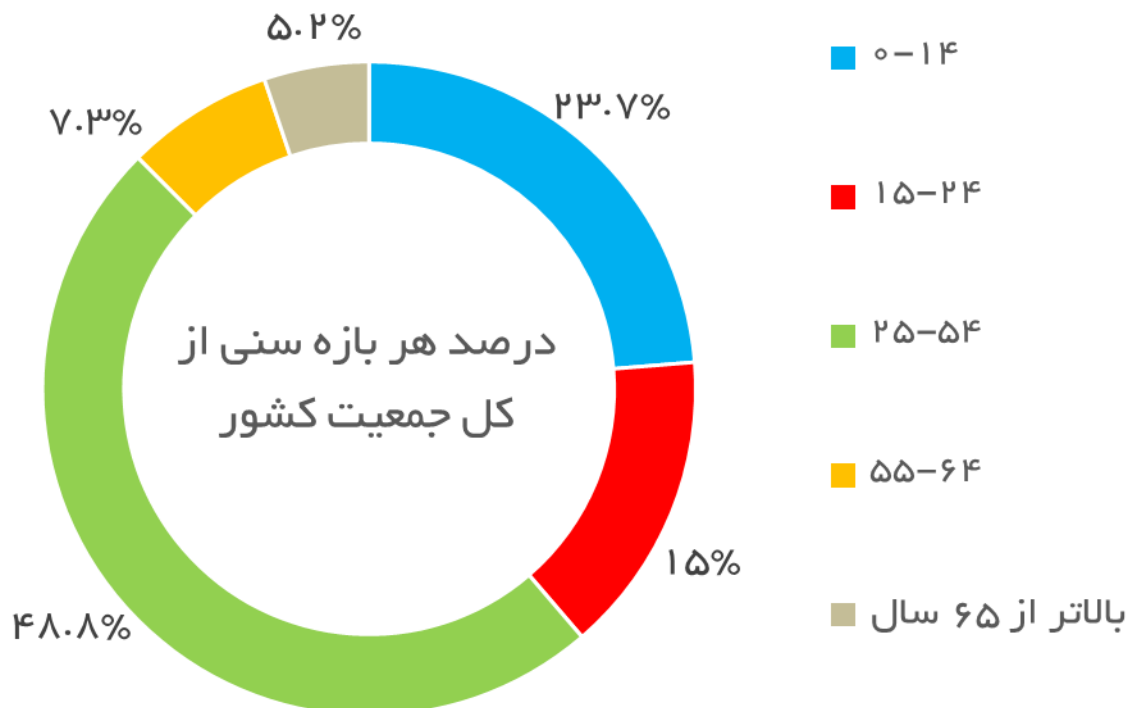
امتیاز و رتبه ایران بر اساس زیرشاخص های سرمایه انسانی (۲۰۱۷)

از نمودار فوق می‌توان چنین استنباط کرد که ایران از لحاظ دارا بودن نیروی انسانی تحصیل کرده در سطحی نزدیک به متوسط قرار دارد و روند کنونی آموزش در ایران نیز به‌رغم مشکلات غیرقابل انکارش می‌تواند در آینده جایگاه کشور در زمینه سرمایه انسانی را بهبود بخشید. در مقابل، استفاده مناسب از ظرفیت‌های نیروی کار (از لحاظ کمی و کیفی) امری است که به‌شدت مغفول مانده و در صورت ادامه این روند شاید بهبود مستمر اشتغال و بهره‌وری در بخش‌های مختلف اقتصاد ایران به یک آرزوی دست‌نیافتنی بدل شود.

بر اساس آمارها، دلیل اصلی رتبه نامطلوب ایران در گزارش امسال، به وضعیت زیرشاخص به‌کارگیری برمی‌گردد. در این راستا اقتصاد ایران در رتبه‌بندی زیرشاخص به‌کارگیری از میان ۱۳۰ کشور در جایگاه ۱۲۸ قرار گرفته است. همچنین در میان ۴ زیرشاخص تشکیل‌دهنده شاخص کل سرمایه انسانی، ایران بهترین عملکرد را در زیرشاخص توسعه داشته و در میان ۱۳۰ کشور در رتبه ۵۴ ایستاده است.

بر اساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد حدود ۵۷,۱ میلیون نفر از جمعیت ۸۰,۳ میلیون نفری ایران در سن کار قرار دارند؛ نرخ مشارکت نیروی کار ۳۸,۲ درصد و نرخ بیکاری ۱۱,۱ درصد است. از طرفی ۳۴,۴ درصد از جمعیت جوان کشور نه شاغل هستند و نه مشغول تحصیل یا گذراندن دوره‌های مهارتی (فنی و حرفه‌ای).

هر یک از ۴ زیر شاخص اصلی، از متغیرهایی جداگانه تشکیل شده‌اند که در مجموع ۲۱ متغیر شاخص کل را می‌سازند. این متغیرهای ۲۱ گانه بر اساس دسته بندی فوق، در خصوص بازه‌های سنی مختلف مورد پایش و ارزیابی قرار گرفته است. در این راستا بدترین عملکرد ایران در متغیر نرخ مشارکت نیروی کار بین سنین ۲۵ تا ۵۴ به ثبت رسیده است که جزء متغیرهای زیرشاخص به‌کارگیری است. در رتبه‌بندی این متغیر، از میان ۱۳۰ کشور، ایران در جایگاه آخر قرار گرفته است.

بهترین عملکرد ایران نیز مربوط به متغیر شکاف جنسیتی ثبت‌نام مدارس در گروه سنی صفر تا چهارده سال است که ایران در میان ۱۳۰ کشور در جایگاه نخست ایستاده و کمترین شکاف جنسیتی را داشته است. همچنین در متغیر نرخ ثبت‌نام ابتدایی، در میان کشورهای مورد بررسی ایران در جایگاه ۱۷ قرار گرفته است. دو متغیری که ایران بهترین عملکرد را در آنها داشته است جزئی از زیر شاخص «توسعه» هستند که نتیجه آن جایگاه مناسب ایران در این زیرشاخص است.

منابع:

پایگاه خبری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران؛ <http://otaghiranonline.ir/news/10144>

روزنامه دنیای اقتصاد؛ <http://donya-e-eqtasad.com/news/1116323>